

עלים

עלון שבועי משולחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com

עלה חנוכה

פנינים מהנהגת הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

מתוך הספר 'איש על העדה' נערך ונסדר ע"י הרב יהושע שמשון ברוננער שליט"א

עלה שביעית

החזו"א והשמיטה

ע"פ ספר 'קדושת שביעית' - הלכות שמיטה מהרב שלמה יהודה האבדקפולד שליט"א

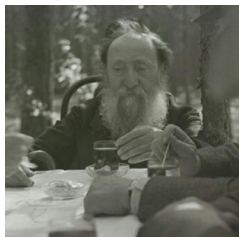
הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, בשנת תרצ"ו [שנתיים לפני שנת השמיטה תרצ"ח] כתב מכתב להחזו"א: "ביקשו ממני החקלאים החרדים שרצונם לשמור שביעית כהלכתה [בשמיטה הבאה שנת תרצ"ח] ונשאלתי מהם לבוא בדברים בזה עם רבני עיר הקודש, ובראשונה אפנה להדרת גאון [החזו"א]" (איגרות רבי חיים עוזר להחזו"א מכתב ט).

ואכן הקדיש החזו"א אז את כל כולו למען השביעית, ולקראת שביעית שנת תרצ"ח הוציא לאור ספרו על שביעית, ובכל השאלות המעשיות בעניני שמיטה פנו אליו. כבר מעת שעלה החזו"א לשכון בארץ ישראל, ראה את חובת השעה לעסוק במצוות התלויות בארץ, אבל במיוחד שם לבבו הטהור לעשות כל מה שביכלתו לעודד שמירת השמיטה כהלכתה, ולהכניסה לעולם המעשה - לשומרה בפועל.

החזו"א השתדל מאד למצוא דרך שיהא ביכולת החקלאים לשמור שמיטה, וכל הקולות שיש לו בעניני שמיטה, הן כדי שיוכלו באמת לשמור שמיטה. בשעתו אמר החזו"א, שאלו המבקשים להחמיר מאוד בדינים הנוגעים לשמיטה הם באמת מקילים, שבזה הם מראים שבלתי אפשרי לשמור שמיטה, נמצא שהחומרא שלהם אינה אלא קולא - להפקיע שמיטה, אבל הקולות שלו הן לתכלית חומרא - להראות ששייך במציאות לשבות בשנת השביעית.

ולדוגמא, מה שהתיר שאר מלאכות דרבנן במקום הפסד, ולא רק השקאה. וכן שמותר גם לצורך הפסד רוב הפירות וא"צ דוקא הפסד גוף העץ. גם מה שהקיל לסמוך על הרמב"ן והר"ש שירקות שהתחילו לצמוח בשנה ששית אין בהם איסור ספיחין, ומהני נביטה מע"ל גבי הקרקע כל שהוא. וע"ע בספר נתיב השמיטה שהיו קולות רק לשעה בלבד [מעין הוראת שעה] ולא קבעם בספרו חזו"א, אבל הקולות הנ"ל שקבעו בספרו אמרו לו החזו"א דגם לדורות מותר.

וכן מה שהסתמך החזו"א למעשה על התוספתא המובאת ברמב"ן עה"ת שיכולין לעשות 'אוצר בית דין', הגם שהרמב"ם השמיט ענין אוצר ב"ד. ובספר חוט שני (דפו"ח עמוד תמ"ה) מובא שאמר הגרי"נ קרליץ זצ"ל בהתרגשות - 'בלי האוצר ב"ד הרי לא היתה התחלה לשביעית, כי אמנם הרבה חקלאים מוכנים להפסיד הכל, אבל הרבה חקלאים וללא הבטחת הב"ד לקחת הפירות שביעית ולשלם להם עבור הוצאת הטירחא, הם בנסיון גדול להמנע ממלאכות האסורות בשביעית, ואמנם ע"י שיש אוצר ב"ד הם מתחייבים לקבל הוראות הב"ד בכל עניני שביעית".

הגאון חיים עוזר גרודז'ינסקי זצוק"ל

הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

להתחזק בהתמדת כתבו הספרים הקדושים, שימי חנוכה נקבעו להתחזקות

התורה בימי חנוכה בהתמדת התורה. סיפר נכדו של רבינו הרה"ג ר' אריה (בן הגאון רבי משה) שליט"א, שבכל יום מימות השנה הקדיש רבינו שעה אחת לקבלת קהל, אך בימי חנוכה קיבל רק חצי שעה. והדברים נפלאים, שהרי גם בעת קבלת הקהל היה נושא ונותן בתורה עם השואלים, ומכל מקום הרגיש בזה רבינו שמץ של ביטול תורה, ובימי חנוכה התחזק בהתמדת התורה והטמין עצמו בעולמם של אביו ורבינו עוד חצי שעה.

הזמנים נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א							
מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
4:33	שקיעת החמה	8:35	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק)	4:15	הדלקת נרות	12:14	מנחה גדולה (חצי שעה לחומרא)
5:17	ג' כוכבים קטנים	9:20	סו"ז קרי"ש גר"א וגר"ז	4:30	איסור מלאכה (בשעה"ד)	2:08	ט' שעות (להתחלת סעודה)
5:45	ע"ב דקות	10:08	סו"ז תפילה גר"א וגר"ז	4:33	שקיעת החמה	2:32	מנחה קטנה (לעשיית מלאכה)
5:59	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	11:44	חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	5:44-6:44	מזל מאדים (לענין קידוש)	3:58	פלא המנחה מג"א (לפי האופק)
11:45	חצות הלילה (למלוא מלכה)	12:32	ד' שעות למוסף (לכתחילה)	5:17	צאת ג' כוכבים (לקרי"ש לפני סעודה)	4:03	חצי שעה לפני שבת

כתוב בדרשות החתם סופר (דרושים ואגדות עמ' קלח), שכל ענייני חנוכה הם כפרה למכירת יוסף, ויוסף היה גלגול של חנוך, ומפני זה נקראים ימי 'חנוכה' על שם חנוך. ומטעם זה כתב החתם סופר (שבת כב, א), שכלל ישראל ניצלו ע"י החשמונאים דוקא, מפני שהם באו משבט לוי, ולוי היה זקוק לכפרה יותר משאר אחיו שהם גרמו מכירת יוסף. ויש להבין איך מכפרים ימי החנוכה על מכירת יוסף.

פדיון הבן - איתא בירושלמי (שקלים פרק ב הלכה ג) שפדיון הבן הוא תקנה למכירת יוסף. ודברי הירושלמי תמוהים, שאם נענשו עבור זה, מדוע שבט יוסף צריך ליתן **מכירת יוסף** חמש סלעים, ולמי, לשבטו של לוי שהוא היה המוכר. ועמד על כך המשך חכמה (שמות יג, ג), וביאר ש"כאשר תבא צרה לאדם, וינצל ממנה בישועת השם יתברך, אין זה שינוי חלילה ברצונו יתברך, רק היה גלוי לשם יתברך שהאדם צריך לבא להצרה ולהינצל ממנה." ועפ"ז כתב, שפדיון הבן הוא זכר לישועה ולהשגחה כשהרג בכורי מצרים ופסח על בכורי ישראל, ונכלל בזה גם ההשגחה שהיתה במכירת יוסף, שע"ז ירדו למצרים ונסתבב הגלות והישועה.

שבת אחים יש להוסיף פירוש אחר, ע"פ דברי המדרש (תנחומא שמות כז) שמאריך אודות כח האהבה והאחדות שבין משה ואהרן. וכתב על זה בספר דרש מרדכי **גם יחד** (פרשת וישב), שזהו הטעם ששבט לוי לא נתחייבו בפדיון הבן, משום האהבה המיוחדת של אבותיהם משה ואהרן. כלומר משה ואהרן שבאו משבט לוי תיקנו את הקנאה והעבירה של לוי במכירת יוסף.

ומעתה זכינו לטעם לשבח במה נתקן חטא מכירת יוסף ע"י החשמונאים, כי החשמונאים שהם מבני לוי מכפרים על מכירת יוסף בימי החנוכה במלחמת יון. נמצא אפוא, ששורש נס חנוכה וכפרת מכירת יוסף הוא אהבת האחים משה ואהרן. ע"י האחדות בימי חנוכה ובפרט בחשמונאים מתכפרת מכירת יוסף שהיה מבוסס על פירוד וקנאה.

המנורה והשלחן המנורה והשלחן שהיו בבית המקדש היה ביניהם יחס מיוחד, כמו שנאמר (שמות כו, לה) "ואת המנורה נכח השלחן", וצריכים שיראו זה את זה, **משה ואהרן** - כמבואר בגמ' (יומא לג, ב).

והנה משה ואהרן הם כנגד השלחן והמנורה. משה היה מלך, ואף השלחן נקרא שולחן מלכים. והמנורה כנגד אהרן כידוע. נמצא שהיחס בין המנורה והשלחן הוא כהיחס שבין משה ואהרן. וא"כ עלה בידנו שהמנורה והשלחן הם סימן לאהבת האחים.

הבת עין מוסיף קשר נוסף בין המנורה והשלחן. לחם הפנים היה על השלחן משבת לשבת דהיינו שמונה ימים. וכן בימי החשמונאים המנורה דלקה שמונה ימים. וכתב הבת עין שיש רמז בכתוב (שיר השירים ח, א) "מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי", שמילת אח - היינו מיום א' ליום ח', ומסיים הכתוב, "אמצאך בחוץ", לרמז על נר חנוכה שמצויה בחוץ מפתח הבית מבחוץ (שבת כא, ב), עיי"ש. כלומר שמונת הימים שלחם הפנים היה על השלחן, ושמונת ימי חנוכה על ידי המנורה, מדגישים את היסוד שיום ח' כיום א', שעניינו הוא קשר בין שני דברים נפרדים. טבע העולם הוא שיש קנאה ותחרות בין אחים, אולם השלחן והמנורה, משה ואהרן, מקשרים את שניהם ויוצרים אהבת אחים.

ולפי זה עלה בידנו מרגינתא טבא לבאר כפרת מכירת יוסף בימי חנוכה בידי החשמונאים, שזהו ע"י אהבת האחים משה ואהרן וכל שבט לוי.

א. במור וקציעה [סי' תרע"ב] כתב, שהמדליק בלא ברכה לאו מידי עביד דמיחזי כלצרכו, ועל כן ספק ברכה לחומרא. והנה אמירת 'הנרות הללו' מבואר במס' סופרים [פ"כ ה"ד] שגדרו שיהא מבואר בשעת הדלקה שהוא לשם מצוה, ויש להסתפק באופן שלא בירך ואמר הנרות הללו אם יד"ח לדעת מור וקציעה.

ב. יש להסתפק בגדר זמן החיוב ביום הראשון, אם הוא מערב חנוכה על לילו או שתחילת החיוב אינו אלא בליל א', ונפק"מ בזה דהנה כתב בנשמ"א [סח,ג] שמי שדר בעיר שאין בו לולב אינו חייב ליקח לו לולב, וכשיבא יו"ט כבר יהא אנוס [ובמנ"ח מצוה ה' נקט להיפוך], וא"כ אינו מחוייב ליקח נרות ושמן קודם חנוכה עד שיבא זמן החיוב, וכ"ש שאינו מחוייב למכור כסותו עד אז, והשתא בגוונא שאין הנרות מצויים בשפע ובפלג המנחה בערב חנוכה עדיין ישנם בנמצא. אבל אם ימתין עד הלילה שוב לא יוכל למצוא נרות, דאם נימא דהוא זמן הדלקה עבור למחר, אינו חייב למכור כסותו ליקח נרות כיון שעדיין אינו זמנו, אבל אם נימא שפלג המנחה הוא זמן הדלקה מצ"ע, יתחייב למכור כסותו מיד.

ג. מי שאין לו בית אם חייב ליקח לו בית, כבר דיברו מזה הרבה, והר"מ הל' ברכות [פ"א ה"ב] אין בלשונו הכרע, ועל הצד שחייב יש להסתפק אם חייב למכור כסותו ליקח לו בית, או שחייב למכור כסותו רק להמצוה עצמה ולא להיכי תימצוי של קיום המצוה, וכגון אם עכו"ם מעכוו מלהדליק מסתברא שא"צ למכור כסותו לשחדו, וכן מי שנערם שלג על פתחו א"צ למכור כסותו לשכור פועל לפנותו.

ד. בדין מוכר כסותו יש להסתפק אם נאמר רק על ג"ח או גם על אמירת הלל בחנוכה, דיעו' במחזור וויטרי [הל' שופר] דהלל בחנוכה אתי משום פרסומי ניסא [ויעו' בשבה"ל סי' קצ], וא"כ יל"ע אם אינו יודע את ההלל אם מחוייב למכור כסותו לאחר ללמדו, וכמו"כ יל"ע אם צריך להפסיד כל ממונו שלא להספיד בחנוכה כיון שאבלות בפרהסיא סותר לפרסומי ניסא.

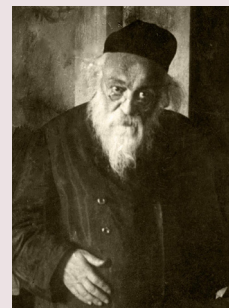
ה. קי"ל הדלקה עושה מצוה, וכתב הרא"ש שאינו יכול להדליק ולהוסיף שמן דהדלקה עושה מצוה, ויש להסתפק אם יכול להדליק נר שידלק רביע השעה ושוב ידליק עוד נר שידלק רביע השעה, דמי יימר שא"א לעשות ב' הדלקות, והרי היתה הדלקה עושה מצוה על חצי שעה, ולא דמי להיכא דהוסיף שמן שהיתה רק הדלקה על רבע שעה. וא"כ יש לדון עוד, כיון דקי"ל שמברכין על כל מעשה מצוה בפ"ע אף אם יש בה כמה חלקים, א"כ יברך ב"פ. וע' אשל אברהם [סי' תרע"ה] שכתב דאם יש לו ב' נרות שכ"א ידלק רבע שעה ומחוברים באופן שכשכלה א' ידלק הב' מיקרי הדלקה על נרות של חצי שעה, אבל לא עלתה על דעתו להתיר בגוונא דידן. אכן יש לדחות דגוונא דהא"א גרע דאינה אלא הדלקה אחת, וע"ז כתב דמהני הדלקה הראשונה לתרוייהו, אבל בניד"ד שמדליק ב"פ ש"ד.

ו. הר"מ [פ"ד ה"ה] פסק שידליק מיד עם שקיעת החמה, ובאבני נזר [תקד,ג] כתב, שכל רגע לאחר שקיעה"ח שלא היה ג"ח דולק ביטל מקצת מן המצוה. ואף שאין מצוה שידלוק בכל רגע, מ"מ כיון שזמן המצוה רק עד שתכלה רגל נמצא שביטל מעט מן המצוה בכל רגע. ויש להסתפק במדליק מעט לפני סוף הזמן, אם מדליק בברכה כיון שזה הוא כל זמנו, וא"כ לא ביטל כלום, או דהא גופא מה שממעט זמנו הוא ביטול מצוה. וע' ביסוד ושרש העבודה [יוה"כ] שכתב דפשוט הוא שמצוה שזמנה ארוך יותר הוי יותר מצוה יעו"ש.

שכח להזכיר טל לכבוד מערכת עלה זית, ומטר בערבית קראתי בענין רב את מאמרו הנפלא של הג"ר הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בדין שכח ותן טל ומטר בערבית. והביא שם בתחילת דבריו לדעת הפרי חדש שהובא בביאור הלכה, שהשוכח ותן טל ומטר בלילה הראשון יוכל לסמוך בדיעבד על דעת אבי העזרי שלמד מהירושלמי דבעינן ס' יום מעת לעת. ואמנם יש לציין שכבר קדמו לפני חדש בזה בלקט יושר (עמוד כא ענין ג) בשם רבו התרומת הדשן, עיי"ש.

עוד ראיתי להוסיף על דבריו המשמחים, במה שהביא לדברי רבי חיים רפפורט בתשובה, שאין לחזור כלל על ותן טל ומטר בתפילת ערבית כיון שתפילת ערבית רשות, והאריך לתמוה מכמה מקומות, וביניהם מהשוכח יעלה ויבוא בערבית של חול המועד שחוזר, אע"פ שאף היא רשות. ובאמת שכדברי הגאון רבי חיים רפפורט כתב בתשובת חסד לאברהם

(או"ח תנינא סימן כ), ושם תמה ממה שכתב הרי"ף (ברכות ל, א מדפי הרי"ף), דטעה בערבית דשבת ויום טוב חוזר, וכתב שם שכל דברי הרי"ף אמורים בטעות המבטלת את כל התפילה, דכמאן דלא צלי דמי, אבל כשלא שאל טל ומטר בברכת השנים להתפלל כהוגן ורק ששכח לשאול טל ומטר, לא חשיב כמאן דלא צלי, עכ"ד. ואף לדבריו קשה משכח יעלה ויבוא בערבית דחול המועד דחוזר, אע"פ דלא הוי אלא חסרון הזכרה, ולא חשיב כמאן דלא צלי.

וכבר נודעו בזה דברי קדשו דמרנא הגר"ח (סטענסייל, ברכות כו, ב) לגבי פלוגתת התוס' עם חכמי פרויניצא (עיין תוס' ברכות כו, ב ד"ה טעה), בשכח יעלה ויבוא במנחה דראש חודש, אם יתפלל ערבית שתיים, כיון דבערבית לא יזכיר ראש חודש. וכתב הגר"ח דכל פלוגתתם היא רק לגבי יעלה ויבוא, אבל לגבי שוכח ותן טל ומטר במנחה דערב שבת לכו"ע חוזר, דותן טל ומטר אינה הזכרה, אלא מגוף מטבע הברכה, וכל ששכח ותן טל ומטר הרי הוא משנה ממטבע הברכה, וכאילו לא התפלל דמי, ולכן חייב לחזור ולהתפלל בכל אופן, גם אם לא יחזור ויזכיר ההזכרה. ודבריו הם היפך דברי הגאון בעל חסד לאברהם הנ"ל.

ואמנם יתכן דאדרבה לדרכו של הגר"ח דאמירת ותן טל ומטר היא חלק ממטבע הברכה, אפשר דחלוקה הזכרת יעלה ויבוא שחוזר עליה בחול המועד, ואף בראש חודש אי לאו טעמא דאין מקדשין את החודש בלילה, מאמירת ותן טל ומטר, וכמו שכתבו הרי"ף (שם) והרא"ש (ברכות פרק ד סימן ז) לבאר הטעם

דחוזר על טעות בתפילת ערבית, דאף על גב דתפילת ערבית רשות, הני מילי היכא דלא צלי ליה כלל, אבל היכא דהתפלל וטעה מחזירין אותו דקיבלה עליה כחובה, ויתכן דכל זה היכא שיש שם תפילה על תפילתו הראשונה אלא שיש בה חסרון הזכרה, שבזה חייבוהו לתקן תפילתו, אבל היכא שאין שם תפילה כלל על תפילתו הראשונה בזה לא הצריכוהו לחזור ולהתפלל, דהא תפילת ערבית רשות.

ולגבי טעות בשבת ויום טוב, שכתבו הרי"ף והרא"ש דצריך לחזור, יש לדון אם טעות בהזכרת שבת ויום טוב חשובה טעות בהזכרה או משנה ממטבע. והנה בשולחן ערוך (סימן רסח סעיף ד) כתב "מי שהתפלל תפלה של חול בשבת ולא הזכיר של שבת, לא יצא. ואם הזכיר של שבת בתוך י"ח אף על פי שלא קבע ברכה לשבת, יצא". ומשמע שהוא דין הזכרה גרידא, וכן מבואר מדברי המחזיק ברכה שהובא בשערי תשובה (שם ס"ק ב). אך לדעת המאמר מרדכי (הובא בשע"ת שם) והתהילה לדוד (שם סקט"ז), נראה שהזכרת שבת ויו"ט היא מעיקר מטבע התפילה עיי"ש. ועל כל פנים לדעת המחזיק ברכה וכפי שנראה הכרעת השולחן ערוך, שפיר דקדקו הרי"ף והרא"ש דחוזר גם בערבית, דכיון דהתפלל וטעה צריך לחזור ולתקן תפילתו, ולא דמי לשוכח ותן טל ומטר דחשיב כמשנה ממטבע וכאילו לא התפלל כלל, שבזה אינו צריך לחזור ולהתפלל מתחילה.

אברהם סיני

לכבוד מערכת 'עלה זית',

תחילה יישר כחכם על הגליון הנפלא שרבים נהנו ממנו מדי שבוע בשבוע.

באתי רק להמשיך הענין אשר הר"ר צבי פינקלשטיין שליט"א האיר והמתיק הענין של 'יעקב ועשו' שיעקב זכה גם בעולם הזה ולא היה עשו שותף כלל עמו. וכבר הוסיפו עליו הר"ר שמעון שליט"א

ואחרים.

הנה מצינו שבני לאה עברו נסיונות במדות השייכות לעסקי 'עשו איש שדה' [חוץ מיששכר ועמו זבולון, שבאמת יתכן שהיו שייכים לרחל]. הא כיצד, שמעון ולוי השתמשו ממש ב'ידיים' של עשו וכמו שהוכיח להם יעקב אבינו. ראובן, בעשותו בחפזון ובלי מתינות ומחשבה, ובלבל יצועי אביו. ודינה שיצאה ברחובות העיר שכם. ויתכן לפרש שהיה זה מחמת השייכות של בני לאה לאותו ענין של איש שדה.

ויהודה שעמד בנסיון זכה למדת המלכות, שהרי שלט על אותה מדה השייכת לעסקי עלמא הדין, עבור עלמא דאתי, וזהו תפקידו של המלך.

וגם יתכן לפרש על פי היסוד הנ"ל את הפסוק (עובדיה א, יח) "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", וכמו שמואב ברש"י דמפני כך אחר לידת יוסף לא פחד יעקב מעשו. ויש לבאר, דיוסף נולד בהרכבה של ב' הענינים כאחד, וכמו שפירשו כבר שיוסף היה באמת שייך ללאה, וכשהתפלל לאה נהפך להיות לרחל, ואם כן יוסף היה מורכב מב' המעלות של איש תם וגם איש שדה, וממילא לא היה ליעקב שום פחד בזה.

יעקב ורחל

לגבי המאמר המעניין של הרב הלל שמעון שימאנאוויטש בשבוע שעבר, יש להעיר אודות הסברא שערבית של חול היא המשך לתפילות היום ולא ערבית של שבת, שבערוך השולחן (סי' רסז סק"ג עפ"י מג"א סק"א) נתן הגדרה הפוכה, וז"ל, דהנה תפלת ערבית תקנו כנגד אברים ופדרים שהקריבו בלילה מתמיד של בין הערבים, ועתה הרי אסור בלילה להקריבן וכו', וא"כ בהכרח שהקריבו האברים והפדרים מבעוד יום, ולכן גם התפלה שכנגדן ביום, עכ"ל.

ב"ר אברהם מלניץ

continued from pg 4

עלה לתרופה

lies on 53.0638° N), the stars aren't visible until close to an hour after shekiah. (The number of stars visible 40 minutes after sunset in Lakewood during December would be equivalent to the number visible about 55 minutes after sunset in Kletzk). Therefore in Kletzk, even by pushing the zeman up 15-20 minutes earlier than tzais, it would still be more than 30 minutes later than shekiah.

The Chofetz Chaim, the first to propose lighting at a time that can satisfy all opinions, lived in Radin, which has a similar latitude to Kletzk (54.0530° N). Therefore, he suggests in Biur Halachah that one should light close to half an hour before tzais (קרום לחצי שעה מקודם). Apparently, he calculated tzais in Radin to be slightly less than an hour after shekiah; so lighting almost half an hour before tzais would still be within half an hour of shekiah. But doing so satisfies only the opinion that one may light earlier than the zeman and the opinion of the Rambam; it doesn't include the element of bain hashemashos. Whereas "Rav Ahron's zeman," which is 23 minutes after shekiah and only about 15 minutes before tzais in NY and NJ, has the bain hashemashos element as well.

Perhaps this solution was advanced by Rav Ahron only when he came to NY/NJ, while back in Europe he may have lit at the regular zeman.

Recent seforim report that Rav Ahron Kotler zt"l held that the best time to light ner Chanukah is about 20-25 minutes after shekiah. The luach in Beth Medrash Govoah records a more precise zeman of 23 minutes after shekiah. It is assumed that the impetus for this "new" zeman was that Rav Ahron attempted to find a time to light the Menorah which would accord with all halachic opinions.

The Shulchan Aruch (O.C. Siman 672:1) rules that the Menorah should be lit at tzais hakochavim. On the other hand, the Rambam (Hilchos Chanukah 4:5) and the Gra (Bi'ur HaGra, ibid.) hold that zeman hadlakah is at shekiah – sunset. The zeman lasts עד שתכלה רגל מן השוק, which is 30 minutes after the prescribed time. At first glance, it would be impossible to fulfill the obligation according to all opinions. If one were to light at shekiah, it would be too early according to the Shulchan Aruch, and if one were to light at tzais (which is more than 30 minutes after shekiah) it would be too late according to the Rambam and the Gra.

Rav Ahron's innovation seems to circumvent this issue, albeit by fulfilling all opinions only bedieved. By lighting less than half an hour after shekiah, one fulfills the mitzvah according the Rambam bedieved, because it is still within the half an hour, and also fulfills the mitzvah according to the opinion of the Shulchan Aruch, since it is a safek tzais (based on the opinion of the Geonim about tzais), which is good at least bedieved according to that shittah. Rav Ahron may have held that it is better to fulfill all the opinions at least bedieved than to miss out on the mitzvah according to one opinion. Some add that bedieved one can fulfill the mitzvah from plag haMinchah (according to most opinions), which is obviously prior to 23 minutes after shekiah.

There are many difficulties with this approach. It is true that the tzais hakochavim of the Gra is approximately 25 minutes after shekiah. However, the Shulchan Aruch and most earlier Poskim follow Rabbeinu Tam's opinion that tzais hakochavim is much later than the Gra's tzais. Even according to the shittos that tzais is determined by the appearance of three stars (as commonly practiced in many kehillos), it is still later than 25 minutes after shekiah. Thus, lighting 20-25 minutes after sunset would not seem to fulfill the Shulchan Aruch's opinion at all. It is well known that Rav Ahron zt"l was very concerned with the opinion of Rabbeinu Tam (see Shu"t Mishnas Rav Ahron, chelek aleph, 2) and therefore it is hard to understand why he would advocate lighting so early. Furthermore, the Rema (672:2) paskens that the whole idea of lighting bizeman is only a chumra nowadays (in chutz laAretz), since we light inside. Additionally, lighting from plag haMinchah is reserved for extraordinary circumstances. In summary, it would seem that being concerned for the zeman that is a chumra to begin with, and on top of that to be concerned for the

Rambam's opinion that one must light within 30 minutes of shekiah at the expense of lighting before tzais, is very shver.

Apparently this wasn't Rav Ahron zt"l's own innovation. He based it on the aforementioned siman in the Biur Halachah, which presents three arguments to allow the time of lighting earlier than tzais hakochavim:

- 1) Rambam is the one who says ולא יקדים by Chanukah, because since he holds that the zeman is at shekiah, lighting earlier in broad daylight wouldn't be noticeable. However, according to the opinion that the zeman is tzais, then lighting earlier would not be a problem (ד"ה ולא מקדימים).
- 2) Even if we accept the Shulchan Aruch's application of the halachah of ולא יקדים that one shouldn't advance the time before tzais, this means not to advance a lot – approximately 30 minutes or more. However, a minor advance of 15 minutes or so isn't considered lighting early (ד"ה לא מאחרים).

Rav Ahron talking with Rav Baruch Ber

- 3) The Shulchan Aruch seems to follow the opinion that one lights at tzais hakochavim. However, many Rishonim (Rashba, Ritva, Ran, Meiri) hold that one lights at the beginning of bein hashmoshos, which is approximately fifteen minutes before tzais according to the Rishonim (ד"ה עם סוף שקיעתה).

In "light" of this, we can understand Rav Ahron's proposal to light 25 minutes after shekiah.

It is commonly thought that Rabbeinu Tam's tzais is at exactly 72 minutes after sunset. But although many are stringent and wait 72 minutes after Shabbos before doing melachah, we do not calculate the zeman this way when it results in a leniency. L'chumra, even according to Rabbeinu Tam, tzais is determined by the appearance of stars. Since based on observation and according to the Poskim three medium stars appear during the winter 39-40 minutes after shekiah in the NY-

NJ area, one should light earlier than 72 minutes after shekiah (see Biur Halachah 261, ד"ה לילה).

Based on the above, if one were to light 23 minutes after shekiah it would be about 15 minutes before tzais, which according to the Biur Halachah's second argument is a small advance that would not be considered ולא יקדים. Additionally, since this amount of time before tzais is already bein hashemoshos, the Biur Halachah's third point – that many Rishonim hold that lighting at the beginning of bein hashmoshos is lechatchilah – would mean that this time would be the zeman lechatchilah.

This exact time proposed by Rav Ahron makes sense only in the NY/NJ area, which is at a much lower latitude (Lakewood is 40.0821° N) than Kletzk, and therefore tzais hakochavim in the NY/NJ area is only 40 minutes after shekiah. But further north, as for example in Kletzk (which

continued on pg 3

